

Arbetsmarknads- och socialnämnden i Malmö kommun får kritik för att nämnden hämtade två barn i skolan sedan en domstol hade beslutat att en fader skulle ha ensam vårdnad om barnen

Beslutet i korthet: En domstol beslutade att en fader skulle ha ensam vårdnad om två barn. Vid den tidpunkten bodde barnen hos modern. Samma dag som domen meddelades sökte fadern stöd från socialtjänsten och ville att barnen skulle placeras i ett jourhem. Socialnämnden beslutade att barnen skulle ges vård i ett jourhem och dagen efter hämtade två socialsekreterare barnen från skolan och placerade dem i jourhemmet.

När en domstol har beslutat om ändring av vårdnaden om ett barn är det i första hand föräldrarna själva som ska se till att barnet lämnas över till den förälder som har fått vårdnaden om barnet. Socialtjänsten får bistå föräldrarna när ett barn ska flytta från den ena till den andra föräldern. Det förutsätter dock båda föräldrarnas samtycke, och socialtjänstens åtgärder ska ske i samråd med dem. Om föräldrarna är oense får vårdnadshavaren i stället vända sig till en domstol och begära verkställighet av det som domstolen har bestämt enligt reglerna om verkställighet i föräldrabalken.

Det fanns enligt JO i och för sig rättsliga förutsättningar för nämnden att bevilja faderns ansökan om vård i jourhem för barnen. För att beslutet skulle kunna verkställas krävdes det dock att vårdnaden faktiskt hade flyttats över till fadern. I det här fallet bodde barnen hos modern. En placering av barnen i jourhemmet förutsatte därför att modern medverkade till att barnen först flyttades över till fadern. Modern fick inte någon möjlighet att frivilligt medverka till det så att beslutet om bistånd kunde verkställas. JO framhåller att det inte kommit fram något som helst skäl till att situationen var så akut att det var nödvändigt att flytta barnen omedelbart. Tvärtom framstår det enligt JO som att brådskan orsakades av nämndens bristande kunskaper om de regler som gäller när beslut om bistånd ska verkställas. Nämndens agerande står i uppenbar strid med hur socialtjänsten ska arbeta. JO ser allvarigt på nämndens agerande och kritiserar den för bristerna i handläggningen.

Bakgrund

AA och BB har barnen CC och DD tillsammans. I en dom den 15 oktober 2015 i mål nr T 10363-13 beslutade Malmö tingsrätt bl.a. att BB skulle ha ensam vårdnad om barnen. Domen gällde omedelbart i den delen. BB vände sig samma dag till socialtjänsten och ansökte om att barnen skulle placeras i ett

jourhem. Dagen efter hämtade två socialsekreterare barnen från skolan och tog med dem till ett jourhem.

Anmälan

I en anmälan till JO framförde AA flera klagomål mot socialtjänstens handläggning av ärenden om hennes barn. Hon uppgav bl.a. att socialtjänsten verkställde tingsrättens dom som om det vore ett akut tvångsomhändertagande av barnen. Socialsekreterarna hämtade barnen i skolan utan förvarning. Hon fick ingen information om detta och fick inte möjlighet att förbereda barnen inför överlämningen.

Utredning

JO hämtade in vissa journalanteckningar som gällde CC och DD och Malmö tingsrätts dom den 15 oktober 2015 i mål nr T 10363-13.

JO begärde sedan att arbetsmarknads- och socialnämnden skulle yttra sig över det som AA hade framfört i sin anmälan om att nämnden verkställde tingsrättens dom genom att hämta barnen CC och DD i skolan.

I ett remissvar anförde nämnden bl.a. följande (de omnämnda bilagorna och referenserna har utelämnats):

Sammanfattning

Nämndens sammantagna bedömning i ärendet är att handläggningen har hanterats med hänsyn till barnens bästa och gällande lagstiftning. Brister har dock identifierats i förhållande till dokumentationsskyldigheten.

Utredning

151015 kontaktar CC och DD:s pappa socialtjänsten och ansökte om jourhemsplacering för båda barnen för att senare kunna utredas tillsammans med sönerna på institution. Pappan berättade att tingsrätten hade meddelat en dom där han fått ensam vårdnad, se bilaga 1.

Socialnämnden inledde samma dag utredning enligt 11 kap. 1 § med stöd av 2 § SoL. Utifrån att pappan nu var ensam vårdnadshavare och ansökte om placering beslutade socialnämnden 151016 att enligt 4 kap 1 § SoL bevilja placering av barnen, se beslut från verksamhetssystemet Procapita, bilaga 2-3.

Socialtjänsten hämtade sedan barnen, med pappans godkännande, i skolan samma dag.

DD och CC var jourhemsplacerade fram till mars 2016 då umgänget mellan pappan och barnen bedömdes behöva fungera och de behövde upparbeta en relation innan de placerades tillsammans på institution.

160202, i samband med att den utredning som inleddes 151016 avslutades, fattades beslut om fortsatt bistånd enligt 4 kap. 1 § SoL i form av placering i jourhem, se bilaga 4-5.

Socialtjänsten inledde ny utredning och under perioden 160401-160527 utreddes pappa och pojkarna tillsammans på utredningsinstitution, Familjehuset i Hörby. Utredningen där visade att pappan tillgodosåg barnens behov och därefter flyttade barnen hem till sin pappa.

Bedömning

När socialnämnden fattade beslut om jourhemsplacering av barnen, så gjordes detta efter att det under en lång period funnits en stark oro för barnen och deras hemförhållanden. Det var socialnämndens uppfattning att barnen var i behov av en placering utanför hemmet, både i förhållande till mamman och pappan. Pappan, som vid tidpunkten för beslutet var ensam vårdnadshavare, samtyckte till placeringen. Utifrån dessa omständigheter fanns förutsättningar för socialnämnden att fatta placeringsbeslut och verkställa dessa.

Socialnämnden har inte verkställt tingsrättens dom och är väl medveten om JO:s praxis på området. Även om socialnämnden menar att det nu aktuella ärendet skiljer sig något från de ärenden JO tidigare har granskat, vill socialnämnden likväl hänvisa till de såväl praktiska som juridiska problem som uppstår när kommunens företrädare inte får lämna ett barn till en ensam vårdnadshavare.¹ Socialnämnden har inte fattat ett beslut om tvångsvård i syfte att verkställa en vårdnadsdom och har inte heller bistått pappan i att hämta sina barn i skolan i syfte att verkställa domen. Istället har socialnämnden fattat beslut om placering i jourhem med vårdnadshavarens samtycke. Att pappan hade möjlighet att begära verkställighet enligt 21 kap. FB måste särskiljas från socialnämndens fristående befogenheter och särskilda ansvar i förhållande till barn. Det kan inte anses förenligt med principen om barnets bästa och det särskilda ansvar socialnämnden har för barn om socialnämnden hade avstått från att agera och fatta för barnen behövliga beslut när förutsättningarna härför var uppfyllda enbart på den grunden att pappan var nybliven ensam vårdnadshavare. Socialnämnden anser mot denna bakgrund att den inte agerade felaktigt när den fattade placeringsbesluten för barnen och verkställde desamma.

När det gäller handräckningen bedömdes att, baserat på den långa kännedom om familjen som fanns, det skulle vara det minst dramatiska för barnen i en väldigt turbulent tid och situation att denna skedde i skolan. Bedömning gjordes att det var bättre att hämta dem i skolan än att ha med sig polishandräckning till mammans hem. Både socialnämnden och pappan hade en oro att det skulle uppstå tumult och diskussioner framför barnen vilket inte är för deras bästa. Det har även funnits en oro att mamman skulle avvika med barnen samt en oro kring om mamman skulle skada sig själv och barnen. Utifrån detta ville man undvika en hämtning i hemmet. Pappan var informerad och samtyckte till/önskade att barnen hämtades i skolan. Pappa var inte med i skolan och hämtade barnen utifrån att de sedan länge inte hade någon kontakt och socialnämnden saknade också kännedom om hur relationen mellan barnen och pappan såg ut. Det var handläggare som kände barnen som åkte till skolan och socialnämndens uppfattning är att det gick lugnt till i skolan. Socialnämnden informerade därefter mamman om att barnen var hämtade och mamman fick kontaktuppgifter till jourhemmet.

I barnens akter finns en journalanteckning daterad 151016 som lyder som följer ”Fadern får information att socialtjänsten kommer verkställa det som tingsrätten beslutat. Ut letar jourhem och kommer återkomma med mer information.”, se bilaga 8-9.

Anteckningen är inte korrekt skriven då den inte återspeglar det som verkligen hänt, nämligen att socialnämnden avser fatta placeringsbeslut. Detta är en brist i socialnämndens handläggning.

Yttrandet har skrivits i samråd med berörda befattningshavare.

AA kommenterade remissvaret och kom in med flera kompletteringar till sin anmälan. Även en annan person har kommit in med skrivelser i ärendet.

Bedömning

Rättsliga utgångspunkter

Socialnämnden ska i sin omsorg om barn och unga ge stöd och hjälp åt föräldrar som behöver det sedan ett mål om t.ex. vårdnad har avgjorts av en domstol.

När en domstol har beslutat om ändring av vårdnaden om ett barn är det i första hand föräldrarna själva som ska se till att barnet lämnas över till den förälder som har fått vårdnaden om barnet. Om föräldrarna önskar det kan socialtjänsten hjälpa dem med överflyttningen. Om föräldrarna är oense och barnet inte frivilligt lämnas över till vårdnadshavaren finns det en särskild ordning för hur överlämningen ska gå till. I ett sådant fall får vårdnadshavaren vända sig till domstol och begära verkställighet av det som domstolen har bestämt enligt reglerna i 21 kap. föräldrabalken (FB). Socialtjänsten ska i ett sådant fall inte bistå vårdnadshavaren.

I 21 kap. FB finns alltså bestämmelser om verkställighet av det som en allmän domstol har bestämt i en dom eller ett beslut om bl.a. vårdnad. Av bestämmelserna följer att det är tingsrätten som beslutar om verkställighet av t.ex. ett beslut om vårdnad efter ansökan av en part. Utgångspunkten vid handläggningen av mål enligt 21 kap. FB är att barnets bästa ska komma i främsta rummet och att hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.

Ett överlämnande av barn ska i första hand ske med parternas frivilliga medverkan. Innan en domstol förordnar om verkställighet får den ge bl.a. en tjänsteman inom socialtjänsten i uppdrag att verka för att den som har hand om barnet frivilligt ska göra det som han eller hon är skyldig att göra enligt domstolens beslut (21 kap. 2 § FB). När en överflyttning inte sker frivilligt får tvångsmedel användas. Tingsrätten får, om den förordnar om verkställighet, besluta om vite eller att barnet ska hämtas genom Polismyndighetens försorg (3 §). Är det fråga om en dom eller ett beslut om vårdnad får tingsrätten besluta om hämtning av barnet, om verkställighet annars inte kan ske eller om hämtning är nödvändig för att undvika att barnet lider allvarlig skada. Har barnet nått en sådan ålder och mognad att dess vilja bör beaktas, får verkställighet inte ske mot barnets vilja utom då rätten finner att det är nödvändigt av hänsyn till barnets bästa (5 §). Rätten ska vägra verkställighet om det är uppenbart att verkställigheten är oförenlig med barnets bästa (6 §).

Nämndens medverkan genom att hämta barnen i skolan och ta med dem till ett jourhem

Malmö tingsrätt beslutade i en dom den 15 oktober 2015 bl.a. att BB skulle ha ensam vårdnad om CC och DD. Domen gällde i den delen omedelbart. Vid den tidpunkten bodde barnen hos AA. Samma dag som tingsrättens dom meddelades kontaktade BB socialtjänsten och ansökte om att barnen skulle placeras i ett jourhem. Dagen efter hämtade två socialsekreterare CC och DD i skolan och tog med dem till ett jourhem.

I CC:s och DD:s journaler den 16 oktober 2015 antecknades följande:

Fadern får information att socialtjänsten kommer verkställa det som tingsrätten beslutat. Ut letar jourhem och kommer återkomma med mer information.

I sitt remissvar har nämnden angett att syftet med att barnen hämtades i skolan var att verkställa beslutet om att barnen skulle placeras i ett jourhem, och att det alltså inte handlade om att verkställa tingsrättens dom om ändring i vårdnaden. Den aktuella journalanteckningen är i så fall oriktig. Här vill jag påminna om den dokumentationsskyldighet som nämnden har enligt 11 kap. 5 § socialtjänstlagen (2001:453) och som innebär att dokumentationen ska visa vilka beslut och åtgärder som vidtas i ärendet samt faktiska omständigheter och händelser av betydelse. En journalanteckning ska givetvis noggrant och korrekt återge vad en åtgärd som nämnden vidtar syftar till.

Som framgår av de rättsliga utgångspunkter som jag har redogjort för får socialnämnden bistå föräldrar när ett barn ska flytta från den ena till den andra föräldern. Socialnämndens medverkan förutsätter dock båda föräldrarnas samtycke, och socialtjänstens åtgärder ska ske i samråd med dem.

Efter tingsrättens dom sökte BB stöd från socialtjänsten och ville att barnen skulle placeras i ett jourhem för att på sikt kunna flytta till honom. Eftersom fadern var ensam vårdnadshavare delar jag i och för sig nämndens bedömning att det fanns rättsliga förutsättningar för nämnden att bevilja faderns ansökan om vård i jourhem för barnen.

När det gäller verkställigheten av ett sådant beslut om bistånd har nämnden gett uttryck för att nämnden skulle kunna begära biträde av Polismyndigheten för att verkställa beslutet. Jag vill i det sammanhanget understryka att det över huvud taget inte finns någon laglig möjlighet för nämnden att verkställa ett beslut om bistånd som fattas med stöd av socialtjänstlagen genom polishandräckning. Någon sådan möjlighet som nämnden tycks ha övervägt fanns alltså inte. Det finns inte heller någon annan möjlighet för nämnden att få frågan om verkställighet av ett sådant beslut prövat.

Nämndens beslut om vård kunde verkställas först när barnen hade lämnats över till BB. Vid den aktuella tidpunkten bodde barnen hos AA. En förutsättning för att kunna placera barnen i jourhemmet var därför att hon medverkade till att barnen först flyttades över till fadern. Att barnen befann sig i skolan när de hämtades påverkar inte den bedömningen. När BB vände sig till socialtjänsten borde nämnden ha tagit kontakt med AA för att försöka få till stånd ett överlämnande av barnen på frivillig väg. Om det efter en sådan kontakt stod klart att en överflyttning inte skulle kunna ske i samförstånd med föräldrarna borde nämnden ha hänvisat BB till att ansöka om verkställighet av tingsrättens dom med stöd av bestämmelserna i 21 kap. FB.

I detta fall tog nämnden inte någon kontakt med AA innan socialsekreterarna hämtade barnen i skolan. AA fick alltså inte någon möjlighet att frivilligt

medverka till att barnen överlämnades till BB så att beslutet om bistånd därefter kunde verkställas. Det har inte kommit fram något som helst skäl till att situationen var så akut att det var nödvändigt att flytta barnen omedelbart. Tvärtom framstår det som att brådskan orsakades av nämndens bristande kunskaper om de regler som gäller när ett beslut om bistånd ska verkställas. Nämnden får naturligtvis lika lite som BB hämta barnen från en förälder för att genomföra en sådan åtgärd som det var fråga om. Agerandet står i uppenbart strid med hur socialtjänsten ska arbeta.

Jag ser allvarligt på nämndens agerande. För bristerna i handläggningen förtjänar nämnden kritik.

Övrigt

Det som AA har anfört i övrigt ger inte anledning till något uttalande eller någon åtgärd från min sida.

Ärendet avslutas.